

Několik poznámek

k „Zveřejnění evidenčních podkladů a seznamu personálních spisů podle zákona č. 107/2002 Sb.“

Ministerstvem vnitra České republiky

Jan Frolík

Povinnost vydat tiskem a na elektronických médiích evidenční záznamy z protokolů, svazků a dalších evidenčních pomůcek bezpečnostních složek Ministerstva vnitra (tzv. seznamy spolupracovníků StB) uložil ministerstvu zákon č. 107/2002 Sb., který se zabývá zpřístupněním svazků vzniklých činností bývalé StB, a to za období od 25. 2. 1948 do 15. 2. 1990, kdy byla komunistická tajná policie rozkazem ministra vnitra zrušena. „Seznamy“, vydané v knižní podobě 20. března 2003 (a zároveň publikované na internetu), tvoří 12 dílů formátu A4 o celkovém počtu 5 680 stran (jejich pozdější jednodílný doplněk má 585 stran) a obsahují údaje taxativně uvedené v § 7 odst. 1 tohoto zákona.

Postup při jejich kompletování byl následující: Z evidence registračních a archivních protokolů, která vznikla přepsáním rukopisných záznamů z protokolů do počítače, byly vybrány všechny záznamy odpovídající kategoriím spolupracovníků StB podle ustanovení § 7 odst. 1 zákona, tj. spolupracovníci StB v kategoriích TS (tajný spolupracovník), R (rezident), A (agent), I (informátor), PB (držitel propůjčeného bytu) a KB (držitel konspiračního bytu). Seznamy tedy nezahrnují další kategorie možných spolupracovníků, např. KTS (kandidáty tajné spolupráce) a D (důvěrníky). Dále byly seznamy porovnány s evidencí CRO (centrálního registru obyvatel), neboť zákon ukládá nezveřejňovat údaje osob, které nejsou občany ČR, což se ve větší míře týká zejména „československých“ spolupracovníků StB slovenské národnosti, u nichž se nepodařilo prokázat české občanství. Přitom uvedený systém CRO je v praxi jediným, byť dosti nespolehlivým instrumentem, který má v tomto ohledu státní správa k dispozici. Navíc samotný zákon č. 107/2002 Sb. v § 10e opravňuje Ministerstvo vnitra využívat ke „zjištění zda osoba evidovaná jako příslušník bezpečnostní složky je státním občanem České republiky“ právě CRO, žádné jiné evidenční databáze zde nejsou uvedeny ani taxativně, ani příkladmo. Z toho ovšem plyne, že Ministerstvo vnitra žádné jiné evidenční databáze k danému účelu využívat nesmí, neboť jejich využití nemá zákonné zmocnění, a pokud by tak činilo, jednalo by v rozporu se zákonem.

Podle § 7 odst.1 zákona se může jednat o záznamy „ze zachovaných nebo rekonstruovaných protokolů“. Vzhledem ke značnému množství evidenčních záznamů, zachovaných v archivních a registračních protokolech (cca 550 000), a torzovitosti archivního materiálu bývalých státních bezpečnostních složek je ovšem úplná rekonstrukce protokolů zcela nereálná. Částečně se však podařilo rekonstruovat agenturní síť (síť tajných spolupracovníků StB) tzv. malých krajů, zrušených v roce 1960, jejichž registrační protokoly se nedochovaly. Stalo se tak s využitím záznamů v archivních protokolech,

takže znění příslušné části zákona, která hovoří o rekonstruovaných evidenčních podkladech, bylo respektováno v maximální možné míře.

Při takovém obsahu dat a složitosti a problematice je bezchybnost seznamů fakticky vyloučena. Chyba mohla vzniknout už v originálu registrů, pokud pracovníci StB nesprávně zanesli do protokolů evidované údaje (např. podoba jména a příjmení, chybné datum narození), nebo při přepisu záznamů do počítačového systému. Zde byla stanovena chybovost překlepů 5 – 7 %, což je běžný průměr u takto rozsáhlých evidencí. Pokud bylo tedy jméno agenta, kupříkladu *Adama Nováka*, přepsáno do počítačové databáze v podobě *Adam Novak*, nedošlo při počítačovém srovnání s databází CRO k tzv. ztotožnění osoby a dotyčný agent Novák se v seznamu nenachází. Zjištěné chyby se však průběžně opravují, aktualizace seznamů v jejich elektronické podobě probíhá neustále. V současnosti představují soubor cca 85 000 jmen.

Často se spekuluje o tom, kolik jmen ve srovnání s tzv. Cibulkovými seznamy na oficiálním seznamu chybí. Odpověď není složitá: chybí zde osoby zanesené do původní databáze z registračních protokolů, které byly v rámci archivní rozluky při zániku Československa předány zástupcům Slovenské republiky, a dále „kandidáti tajné spolupráce“ a část osob, vedených v kategorii „důvěrník.“ Do této kategorie byly totiž v roce 1991 zahrnuty jak osoby, vedené v kategorii „informátor“, tak v kategorii „důvěrník“. Tu první náleží Ústavního soudu ČSFR v listopadu 1992 ze zákona č. 451/1991 Sb. (tzv. lustrační zákon) nevyloučil, druhou však (stejně jako kandidáty tajné spolupráce) ano, a proto se v oficiálním seznamu nemohla objevit.

Přitom skutečný stav lze zjistit pouze ze záznamů v registračních, případně archivních protokolech. Z toho ovšem vyplývá, že ten, kdo je k dispozici nemá a pouze mechanicky srovnává počty jmen v seznamu oficiálním a seznamu pana Cibulky, se kloudného výsledku nedobere, protože je to metodologicky, tedy i věcně vyloučené. Tyto skutečnosti, spolu s obtížemi při prokazování českého občanství a přirozenou (tj. bezděčnou, neúmyslnou) chybovostí, mohou skutečně vytvořit rozdíl v řádu deseti tisíců.

Na druhé straně kritici oficiálních seznamů ignorují poměrně rozsáhlý soubor jmen, který v tzv. Cibulkových seznamech nenajdeme. Jde o jména z archivních protokolů, která v roce 1991 zůstala stranou pozornosti. Právě v nich se však podařilo identifikovat části agenturní sítě krajských útvarů tzv. malých krajů, zrušených v roce 1960. Jedná se zejména o kraje Liberecký a Pardubický. Pokud jde o Moravu, je zde situace z hlediska pramenné základny velmi složitá a přehledný a přitom výstižný výklad by sám o sobě vystačil na drobnou studii, pro kterou zde není prostor.

Z povinnosti ověřovat existenci českého státního občanství u osob, které zákon č. 107/2002 Sb. definuje jako spolupracovníky, pak vyplývají i některé nesrovnalosti, jež značně udivily veřejnost. Jde o případy, kdy se v uveřejněném seznamu neobjevila jména, která již Ministerstvo vnitra oprávněným

žadatelům sdělilo při zpřístupňování „jejich“ svazků v Pardubicích. Důvod je jednoduchý, a to právě legislativní: jestliže předchozí zákon č. 140/1996 Sb. povinnost ověřovat občanství osob, jejichž identitu oprávněným žadatelům „dešifroval“, neobsahoval, zákon č. 107/2002 Sb. tuto povinnost Ministerstvu vnitra ukládá ve všech případech (§ 4, odst. 1 písm. b, § 5, písm. a i § 7, odst. 1). To se ne vždy podaří. Už výše bylo řečeno, že systém CRO zdaleka není dokonalý, nic lepšího však k dispozici nemáme a státní správa se prostě musí pokusit splnit povinnost, kterou jí zákon ukládá, a nemůže příslušná ustanovení zákona prostě ignorovat.

V případě archivních materiálů z pozůstalosti po bývalé I. správě SNB, tedy československé komunistické rozvědce, byly v seznamu publikovány údaje v podobě, v jaké je odboru archivní a spisové služby Ministerstva vnitra poskytla nástupnická organizace I. správy, Úřad pro zahraniční styky a informace.

Co se základních evidenčních pomůcek bývalé StB (archivní protokol, registrační protokol) a administrativních údajů zveřejněných v seznamech týče, jsou podrobně popsány v úvodní části seznamů a v informacích k evidenčním záznamům z pozůstalosti po I. správě a nemá smysl je zde znovu rozebírat. Snad jen zmínka k dotazu, se kterým se často setkáváme: datum registrace (evidence) svazku vypovídá o době, kdy se začala StB o uvedenou osobu zajímat, datum archivace svazku, tedy jeho uzavření a uložení do archivu, však nemusí být totožné s datem, kdy byla spolupráce s agentem ukončena, ta mohla skončit už dříve. Samotné seznamy, průběžně aktualizované na webových stránkách Ministerstva vnitra, však jsou jen evidenční pomůckou, ničím jiným. Vypovídají o pouhém faktu registrace příslušné osoby jako tajného spolupracovníka StB a nelze v nich najít odpověď na další otázky: *jak, co a proč*, případně *za kolik*. Pokud bych parafrázoval výrok významného činitele StB Josefa Pavla z roku 1949, že Státní bezpečnost je „*politická policie, oči a uši strany*“ a síť spolupracovníků její prodloužená ruka, dovoluji si navíc konstatovat, že v některých případech agentů se opravdu jednalo o uši značně nahluchlé a oči, jimž chyběly silné dioptrické brýle.

Nedémonizujeme tedy seznamy. A nehledejme rovněž „kostlivce“ ve skříních úředníků, archivářů a historiků Archivu Ministerstva vnitra, o což se snaží někteří publicisté. Je to ztráta času – žádný tam totiž není. Snažme se raději najít odpověď na otázku, která je v již zmiňovaném zákoně č. 107 definována jako účel, a to „*co nejširší odhalení praxe komunistického režimu při potlačování politických práv a svobod vykonávané prostřednictvím tajných represivních složek totalitního státu*“ (§ 1).